

tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 10

1 ● 2011

Boommarters

in de Oostelijke Vechtstreek

● Tekening: Jos Zwarts

● Fotoval. Foto: Jelle Harder.

In 2010 heeft onder leiding van Landschap Noord-Holland een onderzoek plaatsgevonden naar het voorkomen van boommarters in de Oostelijke Vechtstreek. Een aantal waarnemingen van levende en dode boommarters gaf al aan dat de soort er voorkomt. Maar waar precies, hoeveel en of er ook sprake was van voortplanting, was niet bekend.

Aanleiding en doelstelling

Eind 2009 hield Ruud van den Akker in Hilversum een lezing over zijn onderzoek aan boommarters in de Ridderoordse bossen bij Bilthoven. Behalve Ruud van den Akker zelf en Henri Wijsman was er niemand in de regio actief met onderzoek naar boommarters. Daarom werd voorgesteld om Landschap

Noord-Holland in 2010 een cursus te laten organiseren waarin de kennis van Ruud en Henri overgedragen zou worden op een groep vrijwilligers. Henri Wijsman kwam toen op het idee om door middel van die cursus direct een onderzoek te doen naar de aanwezigheid van boommarters in de Oostelijke Vechtstreek. Dit onderzoek zou dan

op ongeveer dezelfde manier uitgevoerd kunnen worden als in 2009 is gedaan in de laagveengebieden in de kop van Overijssel (Tuitert *et al.*, 2009).

Door Landschap Noord-Holland is toen onder leiding van Jelle Harder het onderzoek opgezet, waarbij nauw is samengewerkt met Ruud van den Akker en Henri Wijsman als leden van de Werkgroep Boommarter Nederland. Ook Natuurmonumenten was als terreineigenaar betrokken bij de uitvoering.

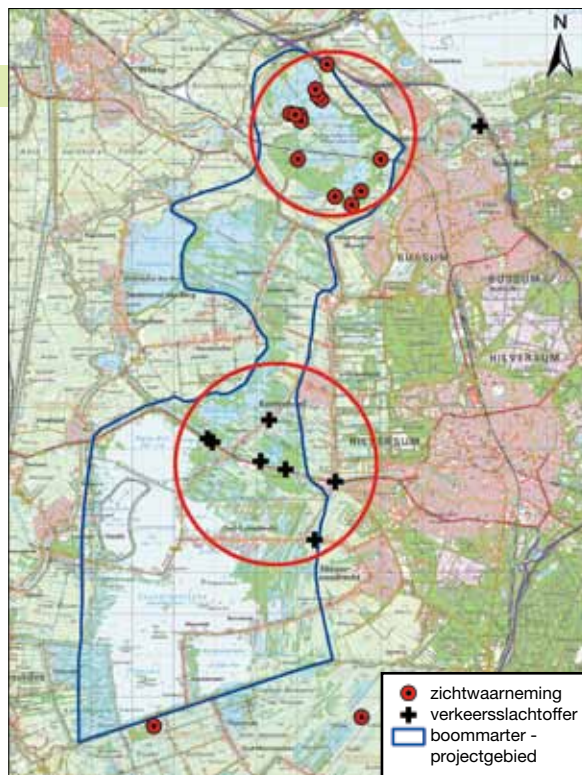
Oude en nieuwe waarnemingen

Boommarters (*Martes martes*) hebben in ons land hun kerngebieden in Drenthe, de Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug. De laatste jaren worden er echter op steeds meer plaatsen buiten deze gebieden boommarters gezien. Dat is mede te danken aan een grotere aandacht voor de soort en betere inventarisatiemogelijkheden.

In het Gooi is de laatste tien jaar af en toe een boommarter gezien en een enkele dood langs de weg gevonden. De gedachte was altijd dat de veel nattere Vechtstreek

● **Figuur 1.** Ligging van het onderzoeksgebied.

● **Figuur 2.** Alle zichtwaarnemingen en verkeersslachtoffers van boommarters in 2006 t/m 2009.

niet geschikt is voor deze soort. Er waren tot voor kort ook geen waarnemingen. Maar vooral de laatste jaren zijn in de Oostelijke Vechtstreek duidelijke aanwijzingen gevonden voor de aanwezigheid van de boommarter, hoewel het verspreidingspatroon in het gebied nog volstrekt onbekend is. Aanwijzingen die duiden op voortplanting van boommarters zijn tot nu toe nooit gevonden.

Om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de aanwezigheid van deze dieren zijn alle bekende waarnemingen bekeken. Uit de jaren tot 2006 zijn uit het onderzoeksgebied (figuur 1) slechts vijf waarnemingen bekend. Van 2006 tot en met 2009 zijn twintig meldingen bekend (figuur 2), namelijk dertien zichtwaarnemingen in of vlakbij het Naardermeer en verder zeven verkeersslachtoffers, één in Loosdrecht en zes in Kortenhoef. Vijf van die zes dode marters werden aangetroffen langs de drukke Vreelandseweg (N201).

Boommarters waarnemen

Om er achter te komen of en waar boommarters zich ophouden, is het

goed iets te weten over hun leefwijze en dagritme. Boommarters zijn vooral actief in de donkere uren van de dag. In de dekking van de duisternis zoeken ze in hun jachtgebied naar voedsel. Door deze leefwijze zijn ze niet gemakkelijk te ontdekken. Zie je een boommarter overdag dan is er meestal sprake van een verkeersslachtoffer.

De grootste kans op een waarneming van een levende boommarter is tijdens de voortplantingstijd. In april tot en met juni jagen de vrouwtjes vaak ook overdag om voldoende energie te ontwikkelen voor de productie van de moedermelk. Later trekken ze er met de jongen op uit op zoek naar voedsel, wat ook overdag kan plaatsvinden. Boommarters maken graag gebruik van grote holtes in bomen, die vaak gemaakt zijn door zwarte en groene spechten. Ze gebruiken die plekken als slaapplek, maar ook om hun jongen in te werpen. Bij gebrek aan goede hollen worden ook wel oude roofvogelnesten gebruikt.

Waarnemen met behulp van fotovallen

Het ontdekken van boommarters is

Boommarter

Lijf: 40-60 cm, staart: 25 cm
Gewicht: vr. 1,1 kg; mn. 1,6 kg
Werptijd: maart – mei
Aantal jongen: 1 – 4
Leeftijd: 4 – 7 jaar
Aantal in Nederland: 350 – 500

dus niet gemakkelijk. Het is vaak een toevalstreffer. Het onderzoek aan deze soort kostte tot voor kort veel tijd en geduld. Sinds een jaar of vijf zijn er zogenaamde 'fotovallen' in gebruik waarmee boommarters, maar ook andere dieren op foto en video vastgelegd kunnen worden. Een fotoval is een klein apparaat dat op ongeveer een meter hoogte boven de grond aan een boom wordt bevestigd. Het toestel reageert op beweging en/of warmte van een dier binnen een afstand van 10-15 meter. De instelling kan bijvoorbeeld zo worden afgesteld dat om de seconde een foto gemaakt wordt. Als de instelling op video-opname staat, kunnen er filmpjes gemaakt worden van maximaal een minuut. Overdag zijn de opnamen in kleur en 's nachts zijn het infra- ▶

● Boommarter bij voerplek. Foto Landschap Noord-Holland.

● Boommarter. Foto: Ruud van den Akker.

roodbeelden. Het infrarode licht is onzichtbaar en stoort de dieren niet tijdens de opnamen. Het apparaat kan 24 uur per dag dienst doen. Daarom is het niet meer nodig zelf uren lang ergens te wachten: de fotoval neemt veel werk uit handen en houdt het langer vol. Bij controle van de camera wordt het SD kaartje uit de camera gehaald en ter plekke bekeken met de laptop of een losse display. Fotovallen zijn in korte tijd erg populair geworden en de technische ontwikkeling ervan gaat steeds verder. Ze worden ook steeds goedkoper.

Vrijwilligers

De vrijwilligers zijn geworven via een persbericht in het regionale dagblad De Gooi- en Eemlander. Er meldden zich 24 personen aan. Ook namen nog vier medewerkers van Natuurmonumenten deel aan het onderzoek. In mei 2009 is op een introductieavond het onderzoek toegelicht en werd informatie over het leven van boommarters gegeven. Vervolgens is instructie gegeven over het gebruik van de fotovallen en werd hiermee geoefend. Tijdens het onderzoek is een tussentijdse evaluatieavond gehouden en aan het einde van het veldwerk is een slotavond gehouden waarbij de voorlopige resultaten zijn gepresenteerd.

Uitvoering in het veld

Voor het onderzoek zijn 21 fotovallen gekocht van het type Dörr Boly Guard 5.0 MP IR, kortweg Boly genoemd. Alle deelnemers zijn in

zeven groepen verdeeld met voor iedere groep drie fotovallen. Iedere groep kreeg een onderzoekslocatie toegewezen.

Op een gunstige plaats werd de camera geplaatst. Goede plekken zijn bijvoorbeeld damwanden, bomen die over een sloot liggen of een smalle dam, die graag door de marters als een droge looproute worden gebruikt. Op 2-3 meter voor de camera werd een blok hout opgehangen waarop pindakaas als voedsel werd gesmeerd. Later werd hieraan honing, vis en fruit toegevoegd.

Op het houtblok en in de nabijheid daarvan werden op 1,5-2 meter hoogte druppels lokstof aangebracht die bestaan uit visolie vermengd met wat anijsolie. De geur van deze olie wordt verspreid via de wind waardoor boommarters en ook andere zoogdieren worden verleid om naar die plek te gaan.

Al het veldwerk is gedaan van half mei tot half augustus. De camera's werden eenmaal per week bezocht, waarbij de geheugenkaartjes werden afgelezen en gekopieerd. Daarna werd weer voedsel en lokstof aangebracht. Na minimaal drie weken werden de camera's verplaatst naar een ander deel van het onderzoeksgebied. Op sommige plaatsen waar een boommarter werd gescoord, zijn de camera's later nog eens aangebracht, maar dan direct op de videostand.

Hoeveel boommarters?

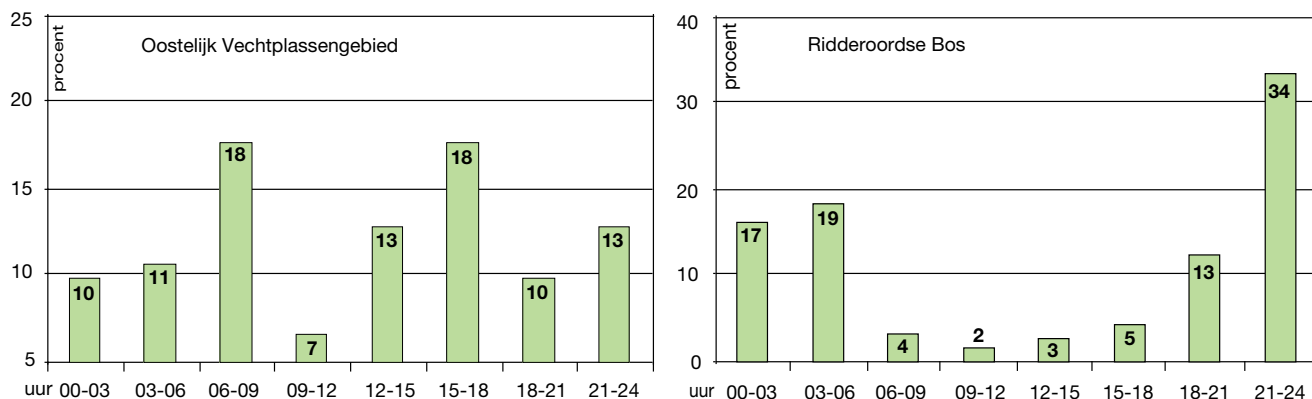
In het onderzoek zijn vijf deelgebieden onderscheiden: het Naardermeer, Ankeveen, Kortenhoeft, Loosdrecht en de Breukeleveense eendenkooi. Zeer verrassend was dat de eerste foto van een boommarter al vier dagen na plaatsing van de camera werd gemaakt. De meeste andere fotovallen waren

Otter

Tijdens het onderzoek werd op 11 juni 2010 onverwacht een otter door onze camera's vastgelegd. De otterwaarneming is de eerste bevestigde waarneming van deze soort sinds 30 jaar in het gehele Noord-Hollandse en Utrechtse Vechtplassengebied. Nadien is de otter niet meer gezien.

● Otter, Vechtplassen. Foto Landschap Noord-Holland.

● **Figuur 3.** Percentage van het aantal boomarterbezoeken in het Oostelijk Vechtplassengebied (n=61) en in het Ridderoordse Bos (n=216) in de periode van 8-5 tot 18-8, verdeeld over 8 perioden van 3 uur per etmaal.

toen nog niet eens geplaatst. Die foto was gemaakt in Ankeveen, waar voor zover bekend nog nooit met zekerheid een boomarter was waargenomen. Bij de uitwerking van alle gegevens zou later blijken dat de kans op een boomarter-score in de regel binnen tien dagen te verwachten is, als er tenminste boomarters aanwezig zijn. Als je een camera langer laat staan en lokstof en voer blijft aanbrengen, kan een boomarter zich ook na enkele weken nog melden. In dit onderzoek was er bijvoorbeeld een score na 43 dagen.

Wanneer een camera later opnieuw op een locatie werd neergezet waar al eens een boomarter was gezien, verscheen die boomarter 3-12 dagen eerder voor de camera dan in de eerste periode. Kennelijk herkende de boomarter de vis-/anijsgewas en wist dan dat daar ook wat te eten was. In andere onderzoeken in ons land is dit gedrag ook vastgesteld.

Uiteindelijk zijn er op acht van de dertien onderzochte locaties boomarters vastgesteld. Aan de hand van alle analyses wordt aangenomen dat er minimaal twaalf verschillende boomarters in het gebied zitten en mogelijk zelfs zestien. De gegevens laten ook zien dat er in ieder geval in één locatie sprake is geweest van voortplanting en waarschijnlijk ook op drie andere locaties.

Andere resultaten

Het viel op dat de boomarters niet alleen 's nachts maar ook vaak bij

daglicht actief waren en met foto-vallen werden vastgelegd. In het onderzoek van Tuitert in de kop van Overijssel werd dat ook vastgesteld. Het dag- en nachtritme in de Vechtstreek is vergeleken met een lopend onderzoek in het Ridderoordse Bos bij Bilthoven (figuur 3).

De 'moerasmarters' hebben een grote, enigszins gelijkmatige spreiding per etmaal bij de bezoeken aan de voerplaatsen. De piek ligt tussen 06.00 en 09.00 uur en van 15.00 tot 18.00 uur. Bij de 'bosmarters' is de spreiding veel minder gelijkmatig verdeeld, hoewel er een duidelijke piek is tussen 21.00 en 24.00 uur. De vraag is natuurlijk hoe de verschillen in dag- en nachtritme tussen die twee gebieden te verklaren zijn. Een mogelijke verklaring is dat het aanbod aan muizen (die veelal 's nachts actief zijn) in de natte Vechtstreek veel geringer is dan in het bosgebied. Zo werden in het Ridderoordse Bos vaak muizen waargenomen door de camera's. In de Vechtstreek gebeurde dat eigenlijk alleen bij de droge Meerkade van het Naardermeer. De marters in de Vechtstreek moeten kennelijk langer en dus ook overdag actief zijn om aan voedsel te komen voor zichzelf en hun jongen.

Tenslotte

Behalve boomarters verschenen er ook andere zoogdieren en vogels voor de foto-vallen. Ze kwamen waarschijnlijk ook af op de vis-/anijsgewas en het neergelegde voedsel. Zo zagen we haviken, buizerden, houtsnippen, dassen, vossen

en veel reeën. Een zeer bijzondere waarneming was die van een otter! Een mooi nevenresultaat van het project. Zie kader. Samenvattend kan gezegd worden dat de twee belangrijkste doelstellingen van het project gehaald zijn. Er is meer duidelijkheid gekomen over de verspreiding van boomarters in dit veengebied en vastgesteld is dat ze zich in het gebied kunnen voortplanten. Daarnaast is veel kennis overgedragen aan een groep nieuwe, enthousiaste vrijwilligers zonder wie dit resultaat niet bereikt zou zijn. De vrijwilligers hebben zich nu verenigd tot de Marterwerkgroep Gooi en Vechtstreek. Voor hen is nog veel onderzoekswerk te doen in de regio.

Het onderzoek is financieel mogelijk gemaakt door de Nationale Postcode Loterij, Prins Bernhard Cultuurfonds, Fonds kleinere NME-projecten Noord-Holland, Suzanne Hovinga Stichting en K.F. Heinfonds.

Jelle Harder
j.harder@landschapnoordholland.nl
Landschap Noord-Holland, Heiloo.

Literatuur

● TUITERT, A. H., E. VAN MAANEN, R. MESSEMAKER & H.A.H. JANSMAAN, 2009. Boomarters in de kop van Overijssel. Natuur en Milieu Overijssel.